

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. I. De Definitione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

SECTIO PRIMA.

De Definitione.

INSERVATA essentia modi sciendi in communi, iam ad definitionem, quæ est eius species, descendamus. *Definitio est oratio explicans naturam rei.* Est duplex, alia *nominis*, alia *rei*. Definitio nominis est oratio explicans significationem nominis. ut si dicas, *homo est vox significativa animalis rationalis*. Definitio rei est oratio manifestans ipsum rei naturam. Hæc rursus est duplex, alia *essentialis*, explicans naturam rei per prædicata ipsi rei essentialia, ut, *homo est animal rationale*: alia est *descriptiva*, explicans naturam rei per accidentia illi propria, ut, *homo est animal bipes, rectum, &c.* Definitio essentialis est duplex, alia *Physica*, explicans rem per partes Physicas, ut, *homo est compositum ex anima & corpore*: alia *Metaphysica*, explicans rem per partes Metaphysicas, ut, *homo est animal rationale*. Pro quo adverte, eas dici partes Metaphysicas, quæ a parte rei non sunt distinctæ inter se, considerantur tamen à nostro intellectu, ac si verè essent distinctæ, & vniuntur inter se ad constituendum totum, quarum una dicitur *genus*, quia est communis pluribus; alia dicitur *differentia*, quia per eam res distinguitur ab omni alio.

Metaphysica definitio debet constare genere & differentiâ: Physica verò quasi genere & differentiâ Physicis, ut v. g. *homo est corpus & anima rationalis unita inter se*. *Corpus* est quasi genus, quia convenit etiam aliis animantibus; *anima rationalis* est differentia, quia per eam distinguitur homo ab omnibus aliis compositis purè materialibus.

Sed obiicies: Si esset aliquod compositum constans materiâ omnino determinatâ ad unicam formam, tunc definitio Physica per eam materiam & formam non constaret genere & differentiâ etiam Physicâ, quia nec materia esset capax plurium formarum, nec forma posset in pluribus materiis recipi: ergo non est de essentia definitionis Physicæ, constare genere & differentiâ. Respondeo, objectionem convincere intentum, Summilitas verò solum locutos de definitionibus Physicis compositorum substantialium, quæ de facto dantur, & in quibus materia est indifferens ad plures formas.

Hic posset aliquis obicere: Quandoquidem definitio est oratio explicans naturam rei, & de essentia hominis v. g. non minus sint genera superiora, *ens*, *substantia*, *corpus*, &c. quàm ratio *animalis*, quæ constituit genus ultimum; cur in definitione non debent poni omnia genera? vel cur magis genus immediatum, quàm aliud ex remotis? ego ad hoc ultimum, cur debeat magis poni ultimum genus, facile respondeo; quia si aliud ex remotis poneretur, & non ultimum, sæpè fieret definitio etiam communis aliis à definito. v. g. si hominem definias, *est substantia realis rationalis*, hoc convenit etiam Angelo, imò & Deo: si autem dicas, *est animal rationale*, iam solum hominem explicas. Idem est in omnibus rebus quæ sub diversis immediatis generibus haberent aliquid differentiale prædicatum, quod & in aliis, sub diverso tamen genere, contineretur.

Ad primam verò interrogationem posset forte

aliquis dicere, sufficere ultimum genus, quia in eo cetera includuntur. Sed contra, quia hoc modo sufficeret sola differentia in concreto, v. g. *hominibile*, in eâ enim omnia prædicata superiora includuntur, ipsum etiam immediatum genus. Ratione verò impugnatur: quia definitio est declaratio essentia; ad hoc autem non sufficit, si dicat omnia quæ sunt in essentia, si ea dicit confusè. Tam confusè autem *animal* dicit omnia prædicamenta superiora, quàm homo dicat ipsum *animal*, & *rationalis*; ergo sicut *homo* non est conceptus declarans & definiens, ita nec *animal*, quod ponitur loco generis. Propter hoc argumentum putarem, definitionem, prout communiter traditur, non perfectè declarare quid sit res; relinquit enim multa illius prædicata, omnia scilicet superiora genera, occultas: ceterum non propterea non esse dicendâ definitionem; quia licet nō omnino perfectè, tamen valdè declarat naturam rei. & hanc orationem, sive declaratam per genus ultimum & differentiam, vocarunt Philosophi definitionem. Vocanda est ergo etiam à nobis, licet possibilis sit alia oratio multò magis idem declarans, scilicet ea quæ omnia genera explicitè manifestè diceret, quæ fortè posset vocari definitio clarior: vel etiam, si vis, potes illi aliud nomen dare. Fortè autem ideò de hac non sunt locuti Philosophi, quia faceret orationem nimis longam, ut si v. g. de homine diceret, *est ens substantiale, vivens, mixtum ex spirituali & materiali, sensitivum, rationale*. vel aliter adhuc clariùs, *est res potens existere per se, impenetrabilis parum cum re quantâ, & partim penetrabilis, potens se ab intrinseco movere, sentire & discurrere*. Sed hac sufficiant, ut scias quomodo definitio Aristotelica & communis sit oratio explicans naturam rei.

Aduerte, non solum definiti posse substantiam, sed & accidentia & modos, quia omnia hæc habent essentias, quæ etiam explicari possunt: licet Aristoteles apud P. Hurtado Disput. 50. Logica sect. 2. videatur docere, quantitates, qualitates, modos, & cetera, nō posse simpliciter definiri. Sed fortè ibi non tam docet, quantitatem & accidentia non posse definiri, quàm non esse aliquid simpliciter. Sed quidquid Aristoteles voluerit per *res simpliciter*, certum est, & accidentia & modos esse entia simpliciter, & absolute, possè quæ simpliciter definiri. Sed quid de Deo? Aduerte, nonnullos, putantes definitionem esse quæ terminos præscribit rei, dixisse, Deum non posse definiti: quod benè impugnat Hurtado supra; quia definitio non aliter præscribit terminos rei, quàm quia est proprius & quidditativus rei conceptus. Licet autem in viâ eum conceptum de Deo habere non possumus, Beati tamen illum habent in celo. Addo ego Primò, fortè etiam in viâ tam non posse definiri substantiam hominis, quàm Deum: illam enim in se ipsâ non videmus, sed abstractivè eam ex operationibus definimus, quo modo etiam Deum definire possumus, *est ens à se infinitum, omnium creaturarum principium*. cur hæc non erit tam propria definitio Dei, sicut *animal rationale* est definitio hominis? Addo Secundò, etiam si definitio (ut Aduersarij dicebant) præscriberet terminum suo definito, adhuc tamen posset dari definitionem de Deo: quia licet in se Deus sit infinitus, cognitio tamen ita potest totum illud cognoscere, ut iam nihil ampliùs in Deo

Deo restet cognoscendum, & minimum hoc ipse Deus seipsum cognoscendo praeſtat, & à Beatis diuinitus praeſtari poſſe, cognitum omnibus quae ſunt formaliter & eminenter in Deo, dicam, Deo duce, in Theologiâ cum multis aliis, & in libris de Animâ Diſput. vi. ſect. 9.

Sed obicitur, Deus non habet ſupra ſe genus, quia ratio *entis* non eſt genus ad Deum & creaturas, ergo non poteſt definiri. Reſpondeo, falſum eſſe antecedens, de quo Diſputat. ii. Logica, à num. 13. Deinde & conſequentia eſt mala; quia definitio non requirit propriè genus, ſed prædicatum aliquod, quod fiat ſuperius ſive vniuoce, ſive analogicè: imò adhuc neque hoc requiritur, quia ens poteſt definiri, & non habet ſupra ſe prædicatum nec vniuoce, nec analogicum, ſed purè æquiuocum, commune ſcilicet enti & Chimeræ, ſaltem ex modo concipiendi, licet non ex parte obiecti. Vnde rectè definitur, *ens eſt id quod poteſt exiſtere*. vbi à id habet quaſi rationem generis. Si autem roges, an rursus illud id poſſit definiri; Reſpondeo, non amplius poſſe: debemus enim tandem venire ad vnum conceptum ex ſe clarum, qui ampliùs non poſſit per duos alios explicari.

6 Rogabis, An genus poſſit definiri. Valde videntur recentiores aliqui hære in hac quaſtione, quæ, explicatis terminis, nulla eſt: poſſumus enim dubitare, an iſtud prædicatum *animal*, propter præſentiam ratione noſtrâ à rationali, poſſit definiri; & in hoc ſenſu quis poterit id negare: tam enim animal præſentiam à rationali poteſt definiri, quàm homo præſentiam à Petro vel Paulo; diciturque *animal eſt vniuersum ſenſibile*, etiamſi tunc animal non definiatur ſecundum totum quod habet à parte rei; ſicut nec quando definitur homo, definiuntur indiuiduationes quas habet à parte rei, quod non benè notarunt hi Auctores. Poſſumus præterea dubitare, an genus ſecundum id quod dicitur ex parte obiecti, poſſit definiri. Dicam infra, genus ex parte obiecti dicere omnes ſpecies animalium: tunc autem, fateor, genus vtiſic non poſſe vnicâ definitione definiri, quia omnes animalis ſpecies diuerſæ non poſſunt ſub vnicâ definitione declarari; ſed tot debent tradi, quot ſunt ſpecies. Denique poteſt ſumi ipſemet conceptus genericus animalis: ille autem eſt pars definitionis reſpectu inferiorum (ſi enim addatur *rationalis*, definit hominem; ſi verò *hominibile*, equum, & cetera,) reſpectu verò viuientis eſt ſpecies & definitum ſaltem Metaphyſicè, iuxta paulò antè dicta.

7 Indiuidua autem, ſcilicet, *Petrus*, *Paulus*, in rigore poſſunt definiri, imò per conceptus diſtinctos hæc ſola ſunt definibilia, quia hæc ſola dantur à parte rei; ſed in ordine ad ſcientiam non dicuntur definibilia, quia in hac vitâ de indiuiduis non habemus ſcientias.

Definitionis proprietates tres ſunt: Prima, vt fit clarior definito, aliàs non poſſet rem manifeſtare. Secunda, vt definitum & definitio conuertantur, & ab vno ad aliud valeat conſequentia, vt, *eſt homo, ergo animal rationale*; & è contrario, *eſt animal rationale, ergo homo*. Cuius ea ratio eſt; quia obiectum definitionis & definiri debet eſſe omnino idem, magis aut minus explicatum: quare ab vno ad aliud mutua debet eſſe conſequentia. Vbi obſerua, frequenter multos impin-

gere, dum audientes definitionem aliquam, & aduertentes, per eam ex parte obiecti idem ſignificari ac per definitum, dicunt eam eſſe vicioſam, quia explicat idem per idem. Hic eſt valde craſſus error: quia, ſi definitio non explicaret idem quod ſignificat definitum, iam non eſſet definitio illius, ſed alterius illius quod ſignificaret: tunc ergo ſolùm vicioſa eſt explicatio eiſdem per idem, non quando ex parte obiecti idem dicitur, ſed quando dicitur conceptibus æquè claris, imò & eiſdem ſolâ voce diuerſis: debet enim definitio clarior eſſe ſuo definito, vt ſæpè hic repetitum eſt. Tertia, ne fit ſuperflua nec diminuta, id eſt, neque habeat aliquid otioſum, neque aliquid illi deſit ad explicandam rei naturam.

Hic ſolet diſputari, vtrum definitio mentalis conſiſtat in apprehenſione, an in iudicio: id eſt, an in actu, quo apprehendo animalitatem & rationalitatem, antequam eam prædicem de homine; an verò in ipſo iudicio, quo affirmo hominem habere animalitatem & rationalitatem. Ratio dubitandi eſt; quia ex vnâ parte ſola apprehenſio poteſt eſſe composita ex genere & differentiâ (nam iudicium in communiori ſententiâ eſt indiuiſibile) ergo ſola apprehenſio poteſt eſſe definitio: ex aliâ verò parte ſolum iudicium videtur eſſe ignoti manifeſtatiuum; quia, dum non affirmatur vel negatur aliquid de aliquo, quod per ſolum iudicium fit, non videtur eſſe manifeſtatio rei; ergo ſolum iudicium eſt definitio.

Difficultas hæc tantum eſt de nomine, & facile poteſt defendi, vtrumque actum eſſe definitionem, propter dicta: ad argumenta verò, quatenus nobis videntur repugnare, faciliùs etiam reſpondetur. Ad Primum dico, etiamſi iudicium fit indiuiſibile (de quo alibi) conſtare tamen genere virtualiter, & differentiâ, quatenus explicite cognoscit prædicatum commune, quod eſt genus; & differentiale, quod eſt differentia; neque ad rationem definitionis requiritur, vt ipſa formaliter componatur genere & differentiâ, ſed vt ab ipſâ explicetur genus & differentia; quod fieri optimè poteſt, etiamſi iudicium fit indiuiſibile. Imò hoc vltimum neceſſariò ab omnibus concedi debet: licet enim concedantur duo actus, quorum vnus repræſentet animal, alter verò rationalis; non tamen actus ipſi ſunt genus & differentia: neque enim homo componitur actu ipſo, quo dico *animal*, aut quo dico *rationalis*. Ergo definitio non aliter conſtat genere & differentiâ, quàm explicando; ergo ſi id præſtat per actum indiuiſibilem æquè ac per actum diuiſibilem, æquè vnus ac alter erit definitio.

Ad ſecundum argumentum pro alterâ parte 9 reſpondetur, ad rationem definitionis ſolum requiri, eſſe cognitionem clariorem rei, ſive fit actu affirmatiua, ſive ſolùm virtute, quatenus determinat ad affirmationem illius cognitionis clarioris de ſuo ſubiecto poſtea præſtandam per iudicium. Falſum autem eſt, ſine affirmatione actuali non poſſe eſſe clariorem propoſitionem obiecti, vt patet in ſenſuum cognitione, vbi ſine vllâ affirmatione eſt clarior propoſitio, & ignoti manifeſtatio.

Iam hic poſſet eſſe difficultas, quomodo ille conceptus, quo dico *homo*, & vocatur definitum, (quandoquidem diſtinguit hominem à quolibet

alio, qui non est *homo*, non sit etiam cognitio clara hominis; & quo differat à definitionis conceptu. Difficultas obuia omnibus, sicut & solutio, scilicet, in conceptu *hominis* concipi præcisè hominem, in ordine ad hæc accidentia externa, formam corporis, faciei, manuum, &c. in definitione verò cognosci in ordine ad connotata propriissima illius, scilicet ad sensationem & discursum, & non solum cognosci connotata, sed & ex illis virtutem ipsam discurrendi & sentiendi; quod non cognoscitur, quando dicitur *homo*, tunc enim solum apprehenditur forma hæc exterior. Idem est de aliis animantibus, & rebus omnibus, quæ antequam definiantur, apprehenduntur quidem conceptu aliquo proprio, sed valde imperfecto. Proprio dico, quia distinguuntur ab omni eo quod non est ipsa, aliàs non possent definiri.

SECTIO II.

De Diuisione.

DIVISIO est oratio, totum in suas partes distribuens, vt, *hominis alia pars est corpus, alia anima*. Homo, qui diuiditur, dicitur diuisum; partes verò diuidentes, dicuntur membra diuidentia. Diuisio est duplex, sicut & definitio; alia nominis, alia rei. Nominis, vt, *significatum canis aliud est piscis marinus, aliud animal latrabile*. Diuisio rei est, quæ distribuit rem in suas partes, vt patet in diuisione posita hominis. Diuisio rei alia est *physica*, id est in partes physicas, vt hominis in corpus & animam; alia *metaphysica*, id est in partes metaphysicas, vt hominis in animal & rationale. Vtraque hæc diuisio dicitur *actualis*, quia diuidit totum in partes quibus actu constat. Alia est diuisio *potentialis*, quæ diuiditur totum in partes quas actu non habet, sed potest habere, vt, *animal aliud est rationale, aliud irrationale*. Hæc diuisio dicitur *generis in species*, quæ vocantur partes solum potentialiter, quia genus in suo conceptu non eas dicit actu, sed aptitudine; potest enim illas habere, quod non contingit in partibus actualibus: homo enim non solum potest habere animam & corpus, sed sine illis actu existentibus non potest concipi homo actu existens, idè debet eas actualiter habere.

Aduerte, cum diuisio sit partitio rei in partes quibus componitur, pro multiplicitate partium, multiplices etiam esse posse diuisiones. Quia ergo alia partes sunt integrantes, vt manus, pes, brachium, respectu animalis; hæc & illa aquæ gutta respectu totius aquæ; idè diuisio in has partes dicitur *integralis*. Deinde, quia totum aliquando est accidentale, id est ex substantiâ & accidenti, vt album, nigrum; idè diuisio in has partes dicitur *accidentalis*, vt, *albi alia pars est subiectum, alia albedo*. Item datur diuisio *subiecti in accidentia*, vt, *homo alius est albus, alius niger*. Item *accidentia in subiectis*, vt, *album aliud est papyrus, aliud homo, aliud cygnus, &c.* Item diuisio *accidentis in alia accidentia in concreto*, vt, *album aliud est dulce, aliud amarum, aliud frigidum, &c.*

Harum diuisionum leges tres sunt. Prima, ne habeat multa membra diuidentia, vitandæ confusionis causâ. Secunda, ne vnum membrum in alio includatur: quare hæc diuisio non est bona,

animal aliud est rationale, aliud homo, quia *homo* includit *rationale*. Tertia, vt membra diuidentia adæquent diuisum: quare hæc non est bona, *hominis alia pars est anima, alia visio*, quia præter has est etiam alia pars, *corpus* scilicet.

Modi argumentandi in diuisione quatuor assignantur communiter. Primus est, vt cui absolute conueniat aliquod membrum diuidentis, absolute conueniat diuisum, vt, *est animal, ergo viuens*; quia animal est membrum diuidentis viuens vt sic. Hic modus argumentandi non est absolute verus in omni diuisione: nam in diuisione physica non valet ab vno membro diuidente ad diuisum, v. g. *est anima rationalis, ergo homo*, non valet: item neque valet, *est albedo, ergo & album*. Tantum ergo intelligendus est ille modus argumentandi in diuisione metaphysica totius potentialis in inferiora: bene enim valet ab inferiori ad superius, *est homo, ergo animal; est equus, ergo animal*. Secundus modus argumentandi est à negatione diuisi ad negationem omnium partium diuidentium, vt, *non est animal, ergo neque rationale, neque irrationale*. Hic tamen modus argumentandi solum est intelligendus in diuisione totius potentialis; nam in aliis diuisionibus non valet: neque enim est bona consequentia, *non est homo, ergo neque anima rationalis*. sicut enim è contrario paulo antè dixi, non valet, *est anima, ergo est homo*; ita nec valet, *non est anima, ergo non est homo*. Tertius modus argumentandi communis omnibus diuisionibus est, vt cui conuenit ratio totius, conueniat aliquod ex membris diuidentibus, vel disunctiue, si totum fuerit potentiale; vel collectiue, si fuerit totum actuale. v. g. *est animal, ergo vel homo vel equus*, digne vtrumque potest de illo affirmari. At verò si dicas, *est homo, debet affirmari collectiue, ergo est anima & corpus unita in se*. Vel è contrario etiam à negatione omnium partium valet consequentia ad negationem diuisi, v. g. *non est rationale neque irrationale, ergo non est animal*: item, *non est anima nec corpus unita in se, ergo neque homo*. Ratio est, quia totum non distinguitur ab omnibus suis partibus collectiue sumptis, quare à negatione earum bene valet consequentia ad negationem totius, & ab affirmatione illarum ad affirmationem totius. Quartus modus argumentandi est, vt de quo affirmatur vnum membrum diuidentis, negetur aliud, v. g. *est animal rationale, ergo non est irrationale; est anima, ergo non est corpus*. Hic modus argumentandi non videtur habere locum in diuisione totius metaphysici in partes: neque enim verè dicitur, *est animal, ergo non est rationale*, aut è contrario, *est rationale, ergo non est animal*. Tamen, si res bene consideretur, locum habet etiam hæc regula, quia eo modo quo *animal & rationale* sunt partes hominis, id est metaphysicè, eo modo vna non est altera, & bene valet metaphysicè, seu ratione nostrâ, *animalitas non est rationalitas*, nec è contrario.

Rogabis, an diuisio à definitione distinguatur. Ratio dubitandi est, quia idem est dicere, *hominem esse animal rationale*, quæ est definitio hominis; ac dicere, *hominis alia pars est animal, alia rationale* quæ est diuisio essentialis hominis: item idem est dicere, *hominem componi ex animâ & corpore & visione*, quæ est eius definitio physica; ac dicere, *hominis aliam partem esse corpus, aliam animam*,